

FLIEGERHORST NOORD

WANDEL LANGS MILITAIR ERFGOED
ROUTE 15 km

Vliegveld Twenthe – Fliegerhorst – vliegbasis Twenthe – Twente Airport: in dit gebied is sinds 1931 heel wat gebeurd. Ga mee op ontdekkingsreis langs markante punten en beleef de verhalen daarachter. De route gaat over het noordwestelijk deel van de Fliegerhorst tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Wilma de Hoog (vrijwilliger Historische Sociëteit Enschede-Lonneker en Landschap Overijssel) m.m.v. het Koude Oorlog Centrum en Martijn Horst (LO).

Wandel langs militair erfgoed

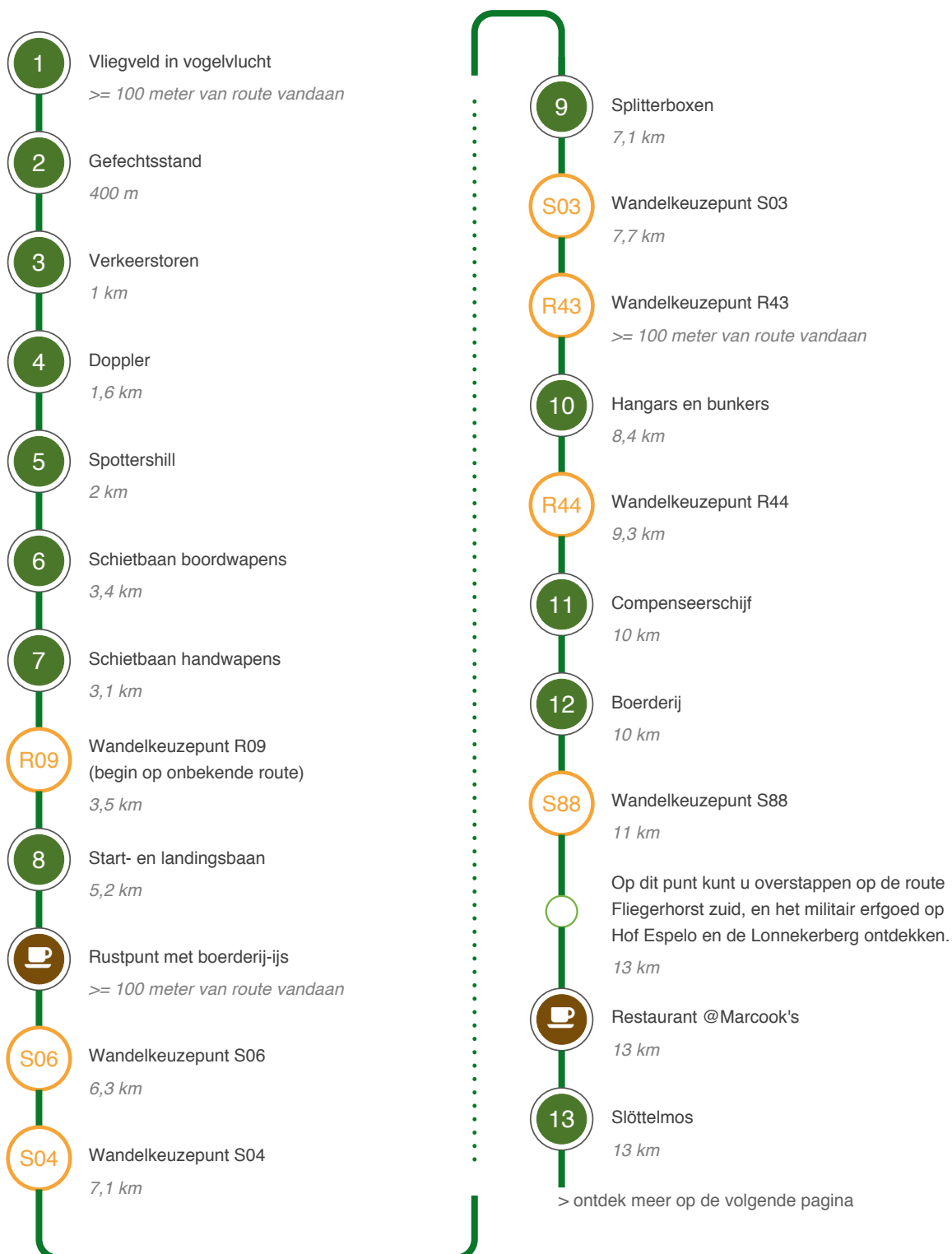
Wandel langs militair erfgoed

Fliegerhorst noord

Hoe kom ik bij het startpunt?

Het startpunt is de parkeerplaats even voorbij het Deventerhek, Vliegveldweg, Enschede. Gratis parkeerplaats (ook voor fietsen). De route is ook op diverse andere punten te starten.

Vervolg route

Einde van de route

Fliegerhorst noord

15 km

1

Vliegveld in vogelvlucht

Deventerhek

Het Deventerhek, ook wel Deventerpoort genoemd, is een oude ingang van de militaire vliegbasis. Het wachthokje en het bord het embleem van de vliegbasis herinneren hieraan.

Vliegveld tot 1940

Het vliegveld is eind jaren twintig van de 20e eeuw ontwikkeld op initiatief van een aantal Twentse industriëlen en ondernemers. Ze wilden graag een goede verbinding met de rest van Nederland.

Burgemeester Edo Bergsma uit Enschede verrichte de opening op 28 augustus 1931 en van 1932 tot en met 1939 onderhield de KLM een dagelijkse lijndienst tussen Schiphol en Twente. Het veld had toen een afmeting van circa 700 x 900 meter.

Fliegerhorst 1940-1945

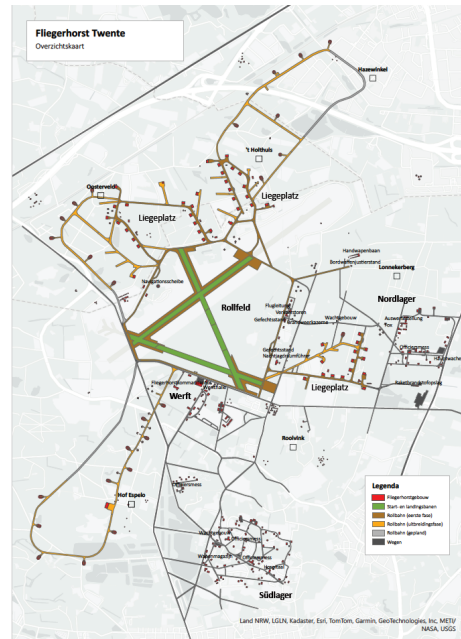
Tijdens de Tweede Wereldoorlog nam de Luftwaffe het vliegveld in bezit en bouwde het uit tot de Fliegerhorst. Er kwamen drie start- en landingsbanen, met rondom een zogenoemde Ringrollstrasse om bij de hangars te kunnen komen.

Hiervoor werden heel wat boeren onteigend en flink wat bomen gekapt. Er kwamen ook

gebouwen: hangars, bunkers, opslagruimten, werkplaatsen en gebouwen voor het personeel. Het terrein besloeg totaal 1800 hectare.

Fliegerhorst 1945

Aan het eind van de oorlog werd de Fliegerhorst verschillende keren zwaar gebombardeerd door de geallieerden. Na de laatste aanval zag de Fliegerhorst eruit als een maanlandschap. De Duitsers proberen zelf de meeste resterende gebouwen op te blazen.

Het vliegveld komt dan in handen van de Royal Air Force, onder de naam B.106. Na de bevrijding wordt het overgedragen aan de Nederlandse autoriteiten.

Vliegveld na 1945

Eind 1945 werd Twente een basis van de koninklijke luchtmacht en dat is het tot 2007 gebleven. Vanaf de jaren zestig hervatte de KLM de burgerluchtvaart en vloog in de jaren zeventig met charters vanaf vliegveld Twente naar verschillende vakantiebestemmingen.

Sinds 2016 is een deel van het terrein onderdeel van het landelijke natuurnetwerk en open voor publiek. Een ander deel functioneert als vliegveld onder de naam Twente Airport. Door de week zijn er zakenvluchten en in het weekend is er een zweefvliegclub actief en is het open voor privévliegtoegen.

Verder landen er soms grote toestellen om te worden gedemonteerd.

Verantwoording

Deze route is een variant van de Fliegerhorstroute, ontwikkeld door gemeente Enschede, Landschap Overijssel en ADT. Wilma de Hoog (vrijwilliger Stichting Historische Sociëteit Enschede-Lonneker en Landschap Overijssel) heeft deze gemaakt m.m.v. het Koude Oorlog Centrum (KOC) en Martijn Horst (LO).

Gefechtsstand

Gefechtsstand

De Gefechtsstand van de Nachtjagdraum was tijdens de Tweede Wereldoorlog een belangrijke schakel in de uitgebreide linie radarposten langs de Nederlands-Duitse grens. Vanuit dit commandocentrum hielden zo'n 70 personen het luchtruim continu in de gaten.

Zij zorgden dat de nachtvliegers op het juiste moment de lucht in gingen om een geallieerde aanval af te slaan. Vanaf de houten vlonder zie je resten van de fundering.

Verkeerstoren

Verkeerstoren

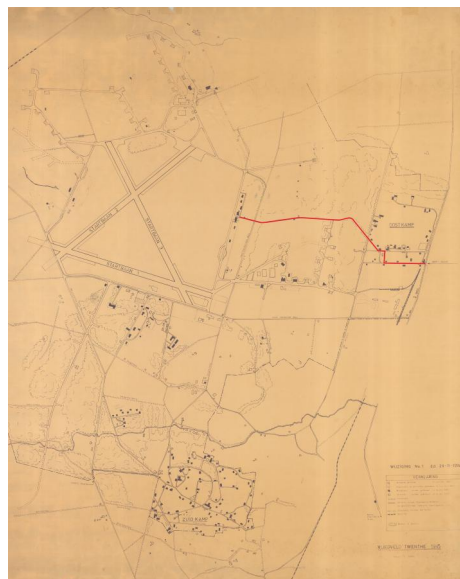
De verkeerstoren met daarbij de commandobunker en het vlieggebouw (Flugleitungsraum) hadden een centrale functie op de Fliegerhorst en op de latere vliegbasis. Deze 'straat' met belangrijke gebouwen staat nu bekend als 'de strip'.

Aan deze strip lag ook de brandweerkazerne. Die was vermomd als boerderij. Dat gebeurde met veel gebouwen op en om de Fliegerhorst, om de indruk te wekken dat het om een onschuldig Twents buurtschap ging.

Verbindingsweg

Er was een rechtstreekse verbindingsweg vanaf het hoofdwachgebouw aan de Oldenzaalsestraat via het Nordlager (later Oostkamp en nu Prins Bernhardpark) naar de verkeerstoren. De twee kilometer lange klinkerweg is ingetekend op de kaart uit 1974.

Doppler

Doppler

In deze ontmantelde hangar werden motoren van straaljagers getest. Het is nu een kunstwerk over geluid, horen en stilte, van Paul de Kort in samenwerking met landschapsarchitect Marcel Eekhout. Het metalen frame vormt de basis voor allerlei geluidsbelevingen.

Straalmotoren en vogels

In de grote hal (Basilica) hoor je op sommige plekken een overvliegend vliegtuig, terwijl op andere plekken vogels zingen.

Verhalen

Tussen de lamellen van de geluiddempers hoor je een licht geroezemoes. Het zijn de verborgen, soms pijnlijke verhalen van dit landschap. In de 'staart' van het gebouw heerst een oorverdovende stilte, maar af en toe hoor je hier de veldleeuwerik.

Bij deze locatie hoort een audiofragment. Luister dit af via de website of de mobiele app.

Spottershill

Spottershill

Tegen een voormalige shelter is met grond uit de omgeving een grote heuvel gemaakt, 'kiekbeult' in het Twents. Vanaf het dak van de shelter is het hele terrein goed te bekijken: de grasbaan voor de zweefvliegers en de start- en landingsbaan van Twente Airport.

Aan de overkant staan gebouwen van de Safety Campus en AELS (Aircraft End of Life Services), waar nu vliegtuigen worden gedemonteerd voor hergebruik van de onderdelen.

De hangars 7 en 8, die je aan de overkant van de startbaan ziet liggen, dateren nog uit de Tweede Wereldoorlog. Ze zijn echter niet van de Duitsers, maar na de oorlog als bouw pakket aangekocht van de Engelse luchtmacht en hier opgebouwd.

Schietbaan boordwapens

Schietbaan

Op de oude schietbanen werden handvuurwapens en boordwapens in vliegtuigen getest. Aan het begin van de boordschietbaan stelde men vooral Messerschmitts op. Verderop staat een bunker die werd gebruikt als kogelvanger.

In het betonnen plateau voor de kogelvanger zijn bevestigingspunten voor vliegtuigen te zien. Ook is er het silhouet van een vliegtuig ingefreesd.

Herinneringspad

Langs de boordschietbaan is een herinneringspad aangelegd met persoonlijke verhalen uit de oorlogstijd in het Fliegerhorstgebied. Verhalen over de verdreven boeren, de bezetting, gevechtshandelingen, de bevrijding en meer.

Kunstwerk

De boordschietbaan is inmiddels gerestaureerd. Kunstenaar Paul de Kort transformeerde de oude kogelvanger i.s.m. landschapsarchitect Marcel Eekhout tot een kunstwerk.

Ricochet

Ook met handwapens werd geoefend en getest, op een aparte schietbaan. De militairen schoten vanaf het betonnen fundament op een roos, met daarachter een bunker die als kogelvanger diende.

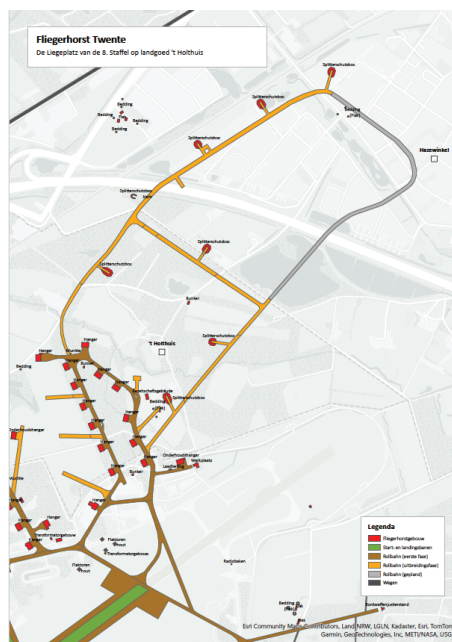
In de kogelvanger zijn de inslagen van niet-treffers te zien. Ook de inkepingen in het hekwerk verwijzen naar kogels. Dit kunstwerk van Paul de Kort i.s.m. Parklaan Landschapsarchitecten heet Ricochet, wat afketsen betekent.

Om de startbaan heen

De hoofdstartbaan is na de Tweede Wereldoorlog nog diverse malen verlengd. Omdat die nu nog in gebruik is door Twente Airport moeten we eromheen lopen. Aan weerszijden van de weg zijn de geleidingslichten voor starten en landen te zien.

Rollbahn en Liegeplatz

Ten noorden van de oorspronkelijke startbaan legden de Duitsers een Liegeplatz aan: een Rollbahn met vijftien hangars, zoals goed te zien is op de detailkaart. Het manschappengebouw (Bereitschaftsgebäude) kwam op de akkers van landgoed 't Holthuis te liggen.

Op de kaart is ook te zien dat de Rollbahn nog uitgebreid is (oranje kleur), tot over waar nu de A1 ligt. Het plan was om die ook rond te maken, maar dat is niet gelukt (grijze kleur).

Rustpunt met boerderij-ijs

9

Splitterboxen

Splitterboxen

Buiten het vliegveld bevonden zich zogenaamde 'splitterboxen': u-vormige aarden wallen waarachter Duitse vliegtuigen werden verstopt tijdens de Tweede Wereldoorlog. Deze bevonden zich buiten bom- en scherf- (ook wel: 'splitter') afstand van het vliegveld en werden bedekt met een camouflagenet.

Rolbanen

Om de vliegtuigen naar de hangar te verplaatsen en - tijdens de Tweede Wereldoorlog - naar de splitterboxen, werden rolbanen aangelegd. Ook soldaten verplaatsten zich met hun materieel via deze rolbanen. Je kunt ze nog altijd herkennen in het landschap, zoals hier als watergat.

Hangars en bunkers

Restanten

De hangars aan de noordelijke Rollbahn zijn allemaal verwoest bij een bombardement in 1944.

Van enkele hangars zijn nog restanten te vinden in het bos. De beide bunkers (zie de kaart bij 'Start- en landingsbaan') zijn nog wel intact, maar worden gebruikt als schuilplaats voor vleermuizen en zijn niet toegankelijk.

Compenseerschijf

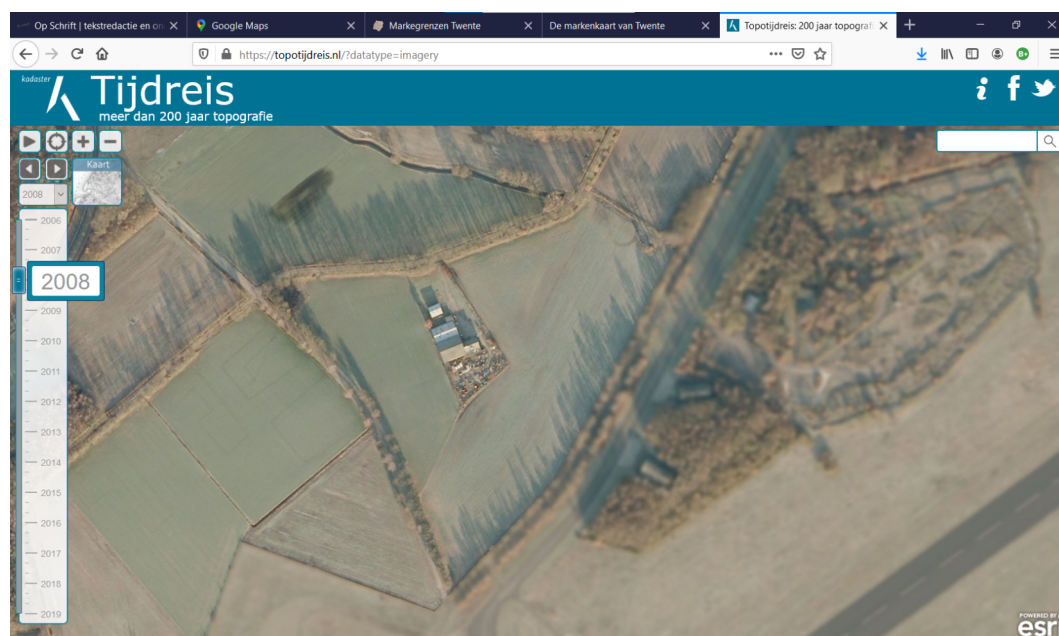

Navigationsscheibe

Aan de andere kant van het hek rond het vliegveld ligt een zogenoemde compenseerschijf, Navigationsscheibe in het Duits. Hiermee werd het boordkompas in vliegtuigen geijkt: het vliegtuig werd op de schijf geplaatst, daarna werd het vliegtuig op het noorden gericht en werd het kompas afgesteld.

Bijzonder is dat de stenen constructie geen metaal bevatte om verstoringen te

Boerderij

Beheerderswoning

Vlak bij de Navigationsscheibe lagen enkele schaapskooien. Ook dichterbij de Sniedersveldweg lagen enkele dierenhokken en een paar grotere stallen. Ook was er een beheerderswoning. Die woning is nog aanwezig.

Restaurant @Marcook's

Amerikaans grill- en barbecuerestaurant, geopend dinsdag t/m donderdag vanaf 16.30 uur, vrijdag t/m zondag vanaf 11.00 uur.

<https://atmarcooks.eatbu.com/?lang=nl>

Slöttelmos

Landgoed Slöttelmos

Voor de aanleg van de Fliegerhorst werden heel wat boerderijen en andere gebouwen gesloopt. Ook het landgoed Slöttelmos, van machinefabrikant Tattersall, moest eraan geloven.

De Duitsers bouwden op dit landgoed een commandopost in de vorm van een villa. Die is echter in 1999 afgebroken.

Na de oorlog heeft Tattersall zich ingespannen om voor de getroffen boeren financiële compensatie of nieuw land te verkrijgen.

14

Rolbaan

Rolbaan

De route loopt hier over een oude rolbaan van zware klinkers. Er waren geen lichtpunten om de kans op ontdekking te verkleinen. Maar de piloten moesten 's nachts wel de weg kunnen vinden. Daarom lagen er in het midden porseleinen klinkers: die reflecteren al het licht.

15

Betonschotsen

Landingsbaan

De oude landingsbaan van Vliegveld Twenthe is opengebroken en daar liggen nu betonschotsen. Deze laten het water door van de slenken die hier samenkomen. Aan weerszijden zijn jonge bomen aangeplant en nieuwe kikkerpoelen aangelegd in de vorm van bomkraters.

Een mooi voorbeeld van hoe op de voormalige vliegbasis nieuwe natuur wordt

geschapen.

16

Wachthokje

Wachthokje

De wachthokjes die je her en der op het terrein ziet, zijn geen overblijfselen uit de Tweede Wereldoorlog, maar uit de tijd van de militaire vliegbasis. Ze hadden een functie in de verdediging, als bovengrondse schuttersputjes.

Eerste luchthaven

KLM-toren

Het belevingspad door het natuurgebied gaat langs de oude fundamenteën van het hotel, de hangar en de oude KLM-toren van het eerste vliegveld uit 1931. Deze fundamenteën zijn zichtbaar gemaakt met opvallende beplanting.

In 2016 is een nieuwe toren gerealiseerd. Die geeft uitzicht op het terrein. In de toren zelf lees je over de historie van het eerste vliegveld.

In het videofragment vliegt Jaap Scholten, schrijver van het boek 'Horizon City', over Twente. Hij vertelt over Chuck Stork, een van zijn oudooms. Die verliet de Hengelose fabrikantenfamilie en beproefde zijn geluk in de Verenigde Staten.

Bij deze locatie hoort een videofragment. Bekijk dit via de website of de mobiele app.

